

Wstęp

Honorata Jakubowska i Przemysław Nosal

Zainteresowanie sportem, które przejawiają nauki społeczne, należałoby określić mianem wstydlivej przyjaźni. Polega ono bowiem na wielowymiarowym analizie tego fenomenu przy jednoczesnym deprecjonowaniu zarówno jego doniosłości, jak i znaczenia poświęconej mu społecznej refleksji.

Z jednej strony sport jest zjawiskiem, które nie może ująć uwadze badaczy współczesnego życia społecznego przynajmniej z kilku powodów.

Po pierwsze, w sporcie można dostrzec podstawowe elementy obowiązującego ładu kulturowego: konwencjonalność, wymóg stosowania się do reguł, określenie ram normatywnych, delegowanie agend odpowiedzialnych za kontrolowanie ładu itd. Wszystkie te aspekty uwypuklają socjologiczny wymiar sportu oraz podkreślają, że sport pozostaje doskonałą ilustracją procesu społecznego konstruowania i instytucjonalizowania określonych praktyk.

Po drugie, ukazuje on jak w soczewce społecznie cenione wartości: dążenie do osiągnięcia coraz lepszych wyników, przekraczanie własnych ograniczeń, a także model wzorcowej współpracy i uczciwej rywalizacji czy nawet sposoby różnicowania się jednostek. Sport, odgrywając w spektakularny sposób wszystkie te kulturowe atrybuty, staje się równocześnie agendą socjalizacyjną oraz sferą, która czyni widzialnymi te zasady życia społecznego.

Po trzecie, obszar sportu stanowi doskonałe pole ilustracyjne dla wszelkiego rodzaju procesów związanych z mediami, ekonomią, polityką, stosunkami narodowościowymi, technologią czy marketingiem. Dostarcza on wszak niezwykle wyrazistych przykładów dynamiki w zakresie poszczególnych zjawisk oraz skupia i intensyfikuje przebieg wielu fenomenów zachodzących w rzeczywistości społecznej.

Po czwarte wreszcie, sport cieszy się bezprecedensowym zainteresowaniem społecznym. Na całym świecie różne formy sportu uprawiają miliony ludzi, wydarzenia z nim związane przyciągają na trybuny dziesiątki tysięcy kibiców, a transmisje imprez sportowych, takich jak igrzyska olimpijskie, piłkarskie mistrzostwa

świata czy finał ligi futbolu amerykańskiego NFL, biją rekordy oglądalności. Popularność tej formy aktywności można tłumaczyć takimi jej atrybutami, jak spektakularność, emocjonalność czy uniwersalność zasad. Wszystkie te cechy czynią ze sportu zjawisko społecznie ważne i z pewnością warte analizowania.

Z drugiej strony sport często jest wskazywany jako fenomen niegodny pogłębionej refleksji. Postrzega się go w kategoriach rozrywki o ludycznej proveniencji, nieskomplikowanej kulturowo, wręcz antyintelektualnej, w przeciwieństwie do kina czy teatru. Zawody sportowe są opisywane w kategoriach performansu, na dodatek dość specyficznego, bo bazującego głównie na cielesno-biologicznych atrybutach (siła, sprawność, wytrzymałość). Poza tym nie dostrzega się specyfiki obszaru sportu. Traktuje się go jako epifenomen, jedno z bardzo wielu pól realizowania się życia społecznego. Tym samym jego ranga i doniosłość zostają umniejszone, a on sam staje się obszarem, któremu nie warto poświęcać złożonych analiz.

Spółeczna refleksja na temat sportu jest oskarżana o swoiste „pasożytność” na innych subdyscyplinach. Czerpie ona bowiem z różnych paradygmatów, wykorzystuje istniejące techniki badawcze i operuje dostępnymi już kategoriami poznawczymi. Sama zaś nie wypracowuje nowych modeli myślenia o otaczającym nas świecie.

Mimo niejednoznacznego spojrzenia na sport pozostaje on obszarem zainteresowań nauk społecznych, w tym także socjologii, już od lat sześćdziesiątych XX wieku. W Polsce zajmowali się nim dotąd w głównej mierze naukowcy pracujący na akademiach wychowania fizycznego. Od kilku lat obserwujemy jednak coraz większe zainteresowanie sportem ze strony socjologii uniwersyteckiej. Jest ono widoczne zarówno wśród badaczy, jak i studentów, którzy chętnie podejmują problematykę sportu w pracach dyplomowych. Literatura dotycząca socjologicznych analiz sportu wciąż pozostaje jednak dość uboga. W naszej opinii brakowało na rynku wydawniczym przede wszystkim takiej publikacji, która byłaby kompleksowym zbiorem najważniejszych pojęć i koncepcji dotyczących społecznego fenomenu sportu. Prezentowana książka stanowi odpowiedź na tę właśnie potrzebę. Pokazuje bowiem, co i w jaki sposób analizuje się w sporcie z perspektywy socjologicznej, lecz także podpowiada, jakie obszary badań mogą otworzyć się w przyszłości. W postaci uporządkowanych dwudziestu haseł książka łączy rozważania o sporcie ze współczesnymi koncepcjami socjologicznymi oraz z pokrewnych nauk społecznych. Czytelnik znajdzie w niej analizy sportu w świetle takich kluczowych kategorii, jak płeć, rasa, klasa społeczna czy niepełnosprawność. Jednocześnie będzie mógł przeczytać teksty dotyczące mniej oczywistych zagadnień, jak choćby emocje, zwierzęta czy sztuka. Wybraliśmy właśnie taki zestaw haseł, ponieważ uważamy, że najlepiej opisują one współczesny sport, a w szerszym ujęciu – życie społeczne. Równocześnie są to w większości zagadnienia będące w centrum zainteresowania zachodnich badaczy, do których publikacji znajdzie czytelnik liczne

odwołania w poszczególnych rozdziałach. Oprócz przeglądu zagranicznej literatury pokazujemy również, czy i w jakim zakresie dane zagadnienie było analizowane przez rodzimych badaczy reprezentujących nauki społeczne. Do opracowania haseł zaprosiliśmy najlepszych specjalistów w Polsce, zajmujących się określonymi aspektami sportu, realizujących dotyczące ich badania i piszących na związane z nimi tematy. Wierzymy, że dzięki udziałowi tych właśnie autorów udało nam się przygotować wartościową publikację.

Jesteśmy przekonani, że książka ta może służyć zarówno jako podręcznik do zajęć odnoszących się do socjologii sportu, jak i do wielu innych celów: przygotowywania prac dyplomowych na temat sportu, pogłębiania wiedzy przez naukowców zajmujących się tą problematyką lub chcących się z nią zapoznać albo do poszerzania horyzontów licznych miłośników sportu i jego kibiców.

Życzymy miłej i inspirującej lektury.